

Archeologienota

Oudsbergen (Opglabbeek), Weg naar Zwartberg 49-53

Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek

Projectcode: 2019-E-214

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

Verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., (2019), Oudsbergen (Opglabbeek), Weg naar Zwartberg 49-53 verslag van de resultaten van het archeologisch bureauonderzoek, Haast-rapport 2019-35, D/2019/12654/35

Rik van de Konijnenburg - Grauwe Torenwal 6/00/1 - B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018 - e-mail: rik.vandekonijnenburg@telenet.be

INHOUD

Programma van maatregelen	
1. Administratieve gegevens	3
2. Aanleiding van het vooronderzoek	5
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	6
4. Doelstellingen, onderzoeksstrategie en -methode	8
5. Lijst met afbeeldingen	11
6. Bibliografie	12

© 2019 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

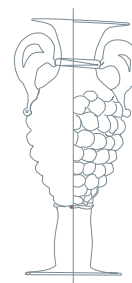
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2019/12654/35

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

COVERFOTO: actuele toestand van het projectgebied, oostelijk deel, gefotografeerd van zuid naar noord op 30/06/2019

Programma van maatregelen uitgesteld vooronderzoek

1. Administratieve gegevens

Projectcode	2019-E-214
Actoren	Rik van de Konijnenburg
	OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Provincie	Limburg
Gemeente	Oudsbergen
Deelgemeente	Opplabbeek
Site	Weg naar Zwartberg 49-53
Kadastrale gegevens	OUDSBERGEN 7 AFD/ OPGLABBEEK 2 AFD/ sectie B, percelen 555k, 555x en 562v (partim - 115,33 m ²),
Oppervlakte onderzoeksgebied	totaal 3588,84 m ²
Kadastraal percelenplan	Fig. 2
Topografische kaart	Fig. 3
Begindatum onderzoek	09/07/2019
Einddatum onderzoek	13/07/2019
Relevante termen thesauri OE	bureauonderzoek

Bounding Box:

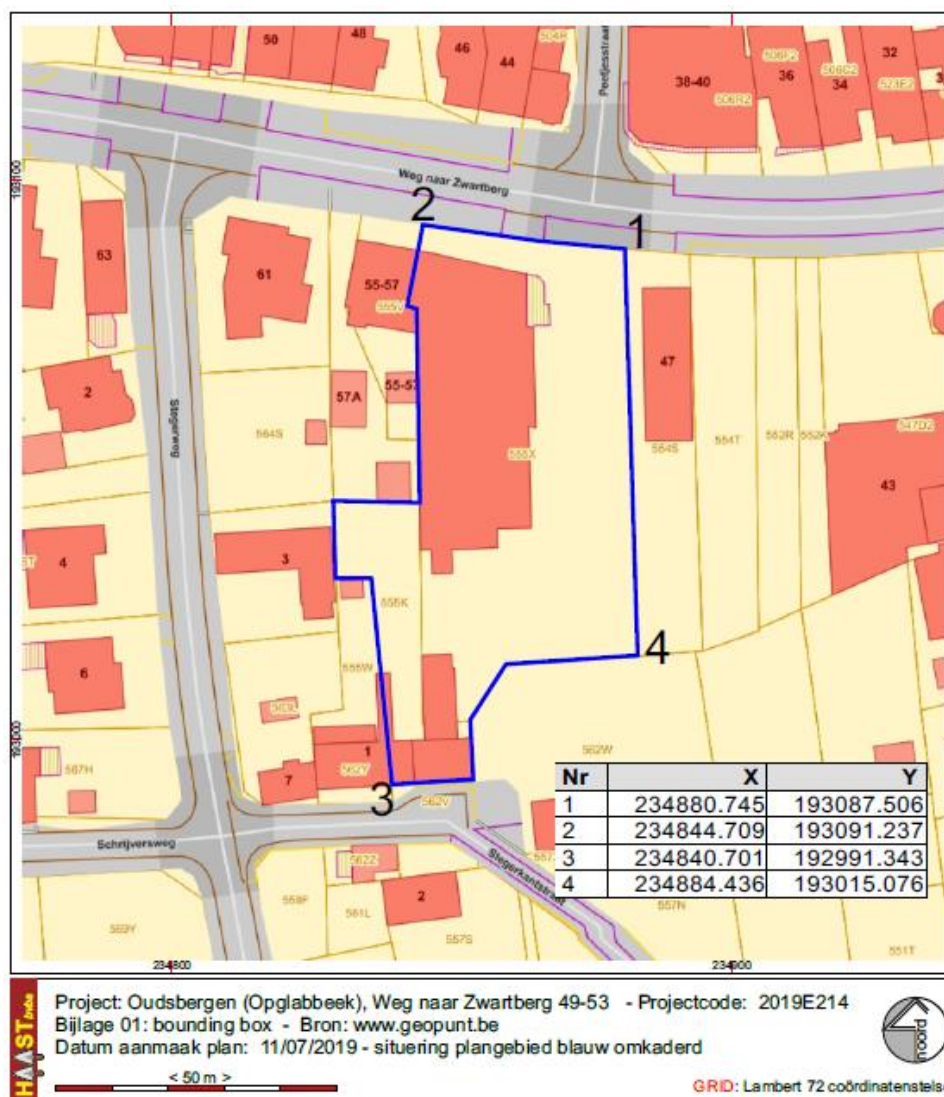

Fig. 1: Bounding Box

Kadastrale ligging: OUDSBERGEN 7 AFD/ OPGLABBEEK 2 AFD/ sectie B, percelen 555k, 555x en 562v (partim - 115,33 m²), oppervlakte projectgebied: 3588,84 m²

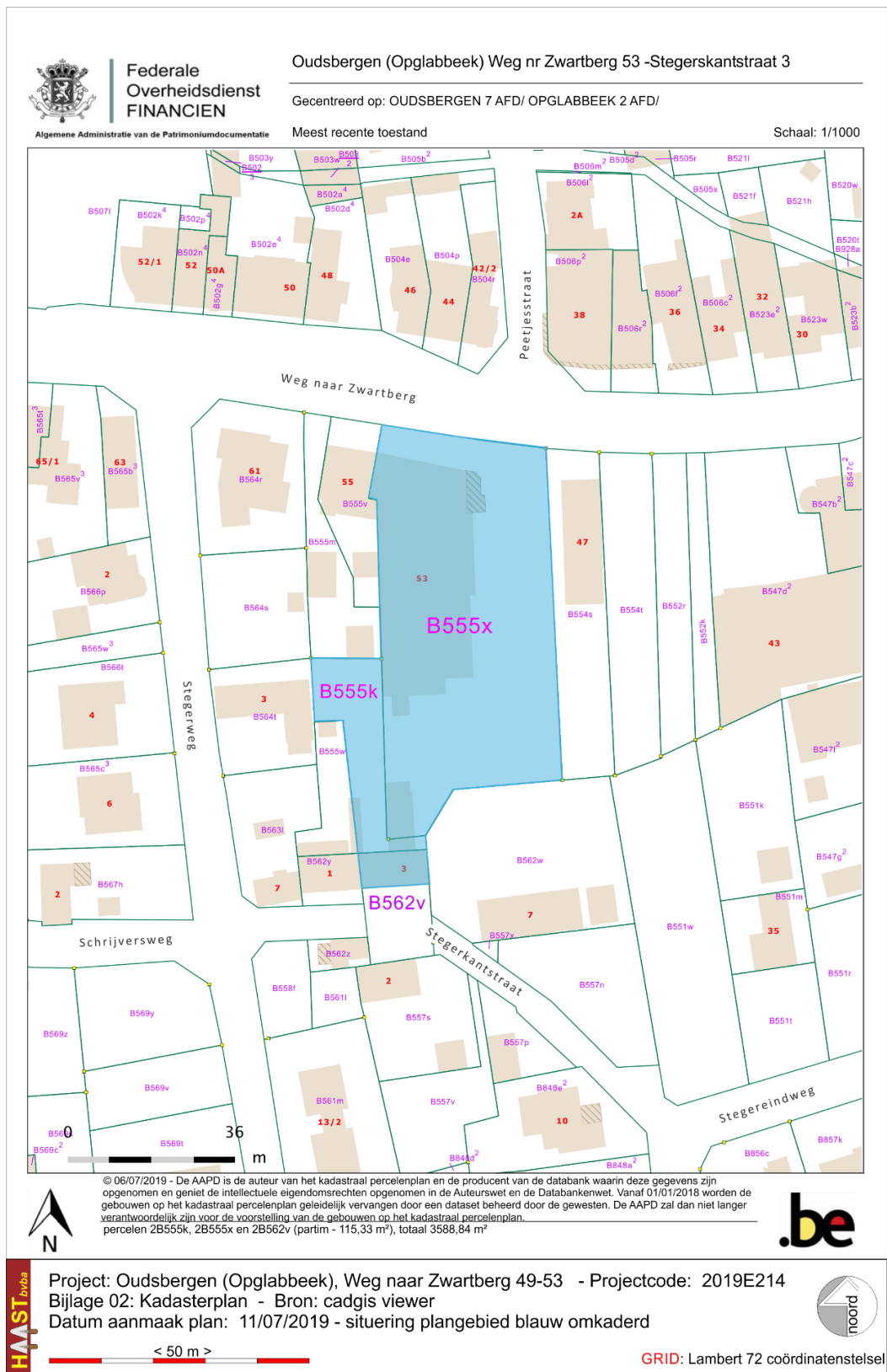

Fig. 2: Situering van het onderzoeksgebied op het kadasterplan, situatie 06/07/2019 (cadgis viewer grand public)

2. Aanleiding van het vooronderzoek

De geplande werken¹

De bouwheer wenst aan de Weg naar Zwartberg, ter hoogte van de huisnummers 49-53, een woon- en winkelcomplex te realiseren. Daarvoor dienen eerst alle, reeds geruime tijd leegstaande panden en constructies afgebroken en geruimd te worden. Het betreft (cfrt ook fig. 5):

- Aan de Weg naar Zwartberg:
 - o een woon-winkelcomplex aan de Weg naar Zwartberg waarbinnen zich ook een hoogspanningscabine bevindt van de elektriciteitsmaatschappij,
 - o een aan de oostzijde aanpalende geasfalteerde parking met riolering en inspectieputten,
 - o een aan de zuidzijde aanpalende open ruimte met grindverharding en ondergrondse tank en leidingen,
- Aan de Stegerkantstraat
 - o een leegstaande, deels onderkelderde woning met aanbouw aan de westzijde,
 - o achterliggende stallingen en garagebox en
 - o een onderkomen siertuin en
 - o een aan de oostzijde van die woning gelegen met grind verharde inrit naar de garagebox.

De nieuwbouw omvat:

- de bouw van een woon- en winkelcomplex aan de Weg naar Zwartberg dat gedeeltelijk onderkelderd zal worden.
- De te bebouwen zone heeft een oppervlakte van 783,89 m² (westelijke vleugel), 216 m² (doorgang) en 409,40 m² (oostelijke vleugel), totaal 1409,29 m².
- De westelijke vleugel en de doorgang zullen onderkelderd worden. De kelder heeft een bruto oppervlakte van 834,60 m²
- De fundering bestaat uit een vloerplaat die wat betreft de kelder, aangelegd wordt op 4,16 m onder het straatniveau.
- De aan te leggen parking zal opgebouwd worden door het aanbrengen van een 25 tot 30 cm dikke laag steenslagfundering, daarop een laag van 6 tot 8 cm gestabiliseerd zand of gezuiverd zand en daarop een afwerkingslaag. De precieze opbouw dient nog bepaald en is mede afhandelbaar van de bestaande ondergrond.
- De in- en toeritten naar de parkeerplaatsen zullen geklinkerd worden, de parkeerplaatsen zullen aangelegd worden met grasdallen,
- Wat de woningen aan de Stegerkantstraat betreft; exacte bouwplannen zijn nog niet opgemaakt. Het is de bedoeling twee kleine eengezinswoningen te bouwen met achterliggend een tuintje.
- De woningen zullen niet onderkelderd worden, de funderingen zullen bestaan uit strookfunderingen in beton. Waarschijnlijk, onder voorbehoud van geotechnisch onderzoek, zal niet dieper gegraven worden dan 80 cm onder het bestaande maaiveld, maar de diepte en aard van de fundering is mede afhankelijk van hetgeen aan het licht komt na afbraak van de bestaande woning en bijbouw.

¹ Voor de plannen van de werken wordt verwezen naar het bureauonderzoek

- Aan de oostzijde van de woningen wordt een “buurtweg” gerealiseerd; een klinkerpad bedoeld voor fietsers en voetgangers.

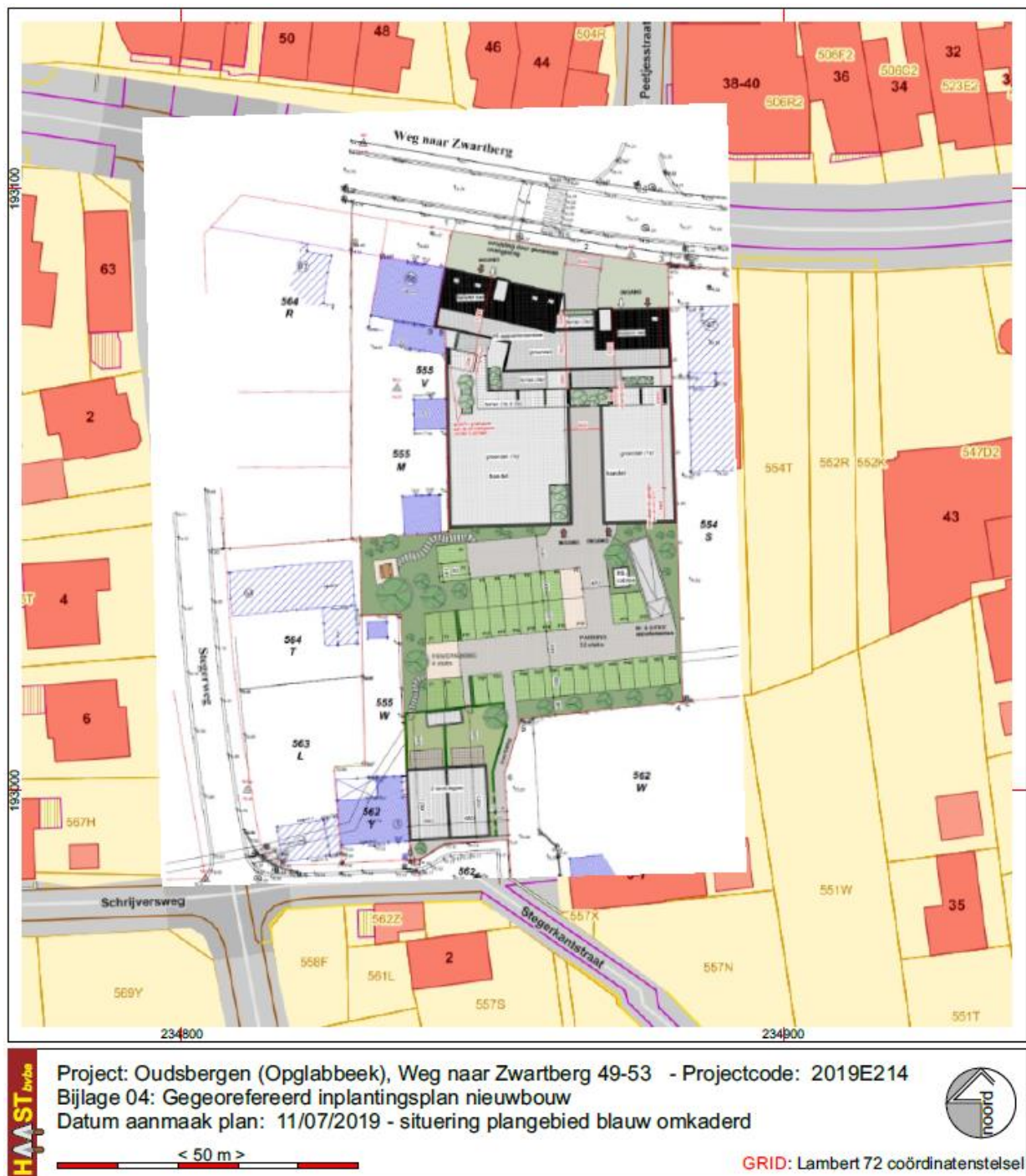

Fig. 3: gegeoreferend inplantingsplan zoals aangereikt

3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Het Bureauonderzoek:

De bestaande bronnen, historische kaarten en archeologische bronnen, bevatten als enige aanwijzing voor aanwezigheid van archeologische waarden binnen het projectgebied de aanduiding op de Ferrariskaart en de 19de-eeuwse kaarten van een boerderijtje op de zuidgrens van het projectgebied.

De geografische en geomorfologische situering van het projectgebied wijst op een mogelijk matig droog, mogelijk matig nat gebied, gelegen op de flank van een lichte heuveltop dalend van zuid naar noord, naar de vallei van de Kleinebeek. Een gradiëntzone, een ideale vestigingsplaats voor (semi-)nomadische familieclans uit de steentijd en/of de metaaltijden. Bovendien kan de verwachting naar sporen uit de late Middeleeuwen / Nieuwe Tijd als hoog ingeschat worden gelet op de intekening van een gebouw op de Ferrariskaart.

Uit de luchtfoto's blijkt dat het terrein vooral eind 20ste eeuw onderhevig was aan slopen en heraanleg van gebouwen en parkeerterreinen. Dit kan nefast geweest zijn, zeker wat betreft de zone aan de Weg naar Zwartberg, voor eventueel aanwezig bodemarchief. Maar, gelet op de verhardingen en bebouwing op het terrein konden geen controleboringen worden uitgevoerd om na te gaan in hoeverre de oorspronkelijke bodemopbouw al dan niet verstoord zou zijn en in welke mate die verstoord is.

Wel blijkt uit de put die gegraven werd naar het deksel van de olietank aan de achterzijde van het gebouw dat er op die plek geen A-horizont aanwezig is maar wel een dikke laag grind, mogelijk opgebrachte grond.

Het projectgebied is gelegen op het Kempisch Plateau dat gekenmerkt wordt door zand- en grindafzettingen, die doorsneden worden door talrijke (droog)dalen die zorgden voor de afwatering van het plateau. Ten noorden, ten westen en ten zuiden van het projectgebied bevinden zich op de Ferrariskaart nog uitgestrekte heidegebieden met ten noorden nog een reeks landduinen die tegenwoordig deel uitmaken van de Duinengordel. De meest vruchtbare grond werd vanaf de middeleeuwen in gebruik genomen als akker en/of weide en aangerijkt met (plaggen)mest. Vanaf de Volle Middeleeuwen, voortgaande op de resultaten van de opgraving op cai-locatie 217421, maakt het gebied deel uit van het landbouwgebied ten westen van de dorpskern van Opglabbeek. Zeker in de 18de eeuw is ook het terrein zelf in gebruik voor landbouwdoeleinden. Heden is het vooral een verstedelijkt gebied met vrij dichte bebouwing en maakt het landschap deel uit van de buitenwijken van Opglabbeek.

Het terrein maakt zeker in de 18de eeuw, vermoedelijk al eerder, deel uit van een het landbouwgebied horend bij een boerderijtje op de zuidgrens van het projectgebied. Waarschijnlijk wordt het terrein gebruikt als weide. Dit blijft zo tot in de 20ste eeuw. Na 1950 wordt de noordelijke helft van het terrein, zelfs ca. 2/3de van de oppervlakte ingenomen voor de uitbating van een handelszaak en magazijn. Aan de Weg naar Zwartberg worden woningen en handelspanden gebouwd, eind 20ste eeuw wordt een deel afgebroken, wordt een parking aangelegd en breidt het magazijn flink uit.

Mocht er waardevol archeologisch bodemarchief aanwezig zijn dan zullen op termijn de sloop en de bouw van woningen en handelsruimten en de aanleg van paden en parkings en zeker de parkeergarage vernietigend zijn voor eventueel aanwezig archeologisch bodemarchief.

Verstoorde zones:

Gelet op voorgaande kan het volledige projectgebied beschouwd worden als mogelijk matig, mogelijk ernstig verstoord.

Fig. 4: verstoorde zones

Advies

De archeologische verwachting

De kans op het aantreffen van steentijd artefactensites, en zeker artefactensites in situ, wordt als laag tot onbestaande ingeschat ondanks het feit dat het terrein in een gradiëntzone ligt. De historische bodemingrepen, bouw- en afbraak van panden en aanleg van parking en riolering hebben het gebied ons inzien te ernstig verstoord om nog sites uit de steentijd aan te kunnen treffen.

De verwachting naar sporensites uit de Metaaltijden tot en met de Nieuwe Tijd schatten we hoog in. Er is de nabijheid van water en sites uit deze perioden worden gekenmerkt door het aantreffen van bodemsporen die dikwijls dieper reiken dan de B-horizont. Bovendien, wat betreft de Nieuwe Tijd, is er de aanwijzing op de Ferrariskaart en later ook op de Atlas der Buurwegen en de Vandermaelenkaart, van bebouwing op de zuidgrens van het projectgebied. Mogelijk worden daarvan sporen aangetroffen en is de kans groot dat in de achterliggende tuin restanten van beerputten, waterputten en afvalkuilen worden aangetroffen, misschien zelfs sporen van constructies in de vorm van paalkuilen.

Dit betekent dat algemeen de archeologische verwachting als vrij hoog tot hoog kan ingeschat worden voor vondsten vooral uit de Volle Middeleeuwen en later, maar sporen uit oudere perioden, metaaltijden – Romeinse periode – Vroege Middeleeuwen zijn niet uit te sluiten. Sporen van steentijdsites in situ zijn ons inzien gelet op de historische bodemingrepen, uit te sluiten.

Advies:

De meest aangewezen manier om het terrein landschappelijk en archeologisch te waarderen is ons inzien een plangebieddekkend **proefsleuvenonderzoek** door middel van parallelle proefsleuven van 2 m breed over de volledige oppervlakte van het terrein. De historische bronnen, met name de Ferrariskaart, is indicatief om aan te nemen dat vooral sporen van bewoning kunnen aangetroffen binnen het projectgebied. Mogelijk sporen uit de Volle Middeleeuwen, mogelijk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Sporen uit oudere perioden zijn echter niet uit te sluiten gelet op de geografische ligging van het terrein, de nabijheid van water en een zacht hellend, waarschijnlijk matig droog gebied.

Randvoorwaarden

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningsaanvraag voor de bouw van een woon- en winkelcomplex, aanleg van inritten, paden en een parking en bouw van twee kleine woningen. **Alvorens archeologisch veldwerk kan uitgevoerd worden dienen de bomen en struiken gekapt te worden tot maaiveld niveau zonder evenwel de wortelstronken uit de grond te trekken of kapot te frezen aangezien beide verwijderingsmethodes schade kunnen toebrengen aan eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. De bestaande constructies mogen afgebroken tot maaiveldniveau, vloeren en andere verhardingen zoals asfalt mogen verwijderd tot op de eerste onderliggende funderingslaag. Ook hier geldt het principe dat het weggraven van de funderingslagen zelf schade kan toebrengen aan eventueel aanwezig archeologisch erfgoed.**

Uitstel van veldwerk is gerechtvaardigd omwille van juridische redenen; er is nog geen machtiging of vergunning voor het kappen van de bomen en het struikgewas en het slopen van de bestaande constructies.

4. Doelstellingen, onderzoeksstrategie en -methode

Onderzoeksmethode

Op basis van een afweging van de verschillende onderzoeksmethodes, opgenomen in de bureaustudie toegevoegd aan dit programma van maatregelen, blijkt dat een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem doormiddel van een proefsleuvenonderzoek, de meest efficiënte en aangewezen methode is, ook kosten-baten gewijs, om het terrein verder archeologisch te evalueren en te waarderen naar mogelijke kennisvermeerdering met betrekking tot de archeologische kennis omtrent het projectgebied en zijn omgeving.

Het doel van een proefsleuvenonderzoek is het evalueren van de archeologische waarde op een deel van of het gehele terrein, afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek, door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit gebeurt door middel van een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed.

Om een dekkingspercentage te bereiken van ongeveer 10% wordt aangeraden te werken met proefsleuven van 2 meter breed met een maximale tussenafstand van 15 meter. Omwille van de vorm van het projectgebied en om een zo goed mogelijke inschatting te kunnen maken van het terrein is in het voorstel van proefsleuvenplan (fig. 5) uitgegaan van een onderlinge afstand van 12,50 m en is de meest westelijke proefsleuf, in de zuidwesthoek van het terrein, opgesplitst in twee delen omdat in die zone de grootste verwachting is naar Middeleeuwse – Post-Middeleeuwse sporen.

Kijkvensters dienen steeds aangelegd te worden, ook als er geen sporen worden aangetroffen en dienen dan om

de schijnbare afwezigheid van de sporen te verifiëren. De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. Met de kijkvensters of dwarssleuven kan een dekkingspercentage van 12,5% bereikt worden, wat wenselijk is voor degelijke uitspraken over het geheel van het terrein. Indien hiervan wordt afgeweken, wordt dit eveneens beargumenteerd.

De oriëntatie van de proefsleuven is noord - zuid. Deze oriëntatie is haaks op de stroomrichting van de Kleinebeek, volgt het terreinreliëf, licht dalend van zuid naar noord, en staat haaks op mogelijke sporen van de 18de-eeuwse bebouwing aan de Stegerkantstraat. Deze oriëntatie biedt het meeste kans op een juiste afbakening van verstoorde zones en is omwille van de wendbaarheid van een graafmachine en de beperkte terreinoppervlakte praktisch de meest bruikbare richting om proefsleuven aan te leggen.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek dient omwille van de kans op verstoringen de nodige aandacht te gaan naar de bodemopbouw in het plangebied. Tevens dienen het aangelegde vlak alsook de storthopen met een metaaldetector op signalen gecontroleerd te worden.

De volgende onderzoeksvragen moeten met dit onderzoek minimaal beantwoord worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiele afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Zijn er sporen aanwezig?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Zijn er sporen aangetroffen die wijzen op structuren?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Komt het projectgebied in aanmerking voor een eventuele archeologische opgraving voorafgaand aan de werken? Wat is de verwachte sporendensiteit?
- Welke onderzoeksvragen en aandachtspunten kunnen geformuleerd worden na uitvoering van een prospectie met ingreep in de bodem in functie van een eventueel vervolgonderzoek?

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

Oppervlaktecriterium

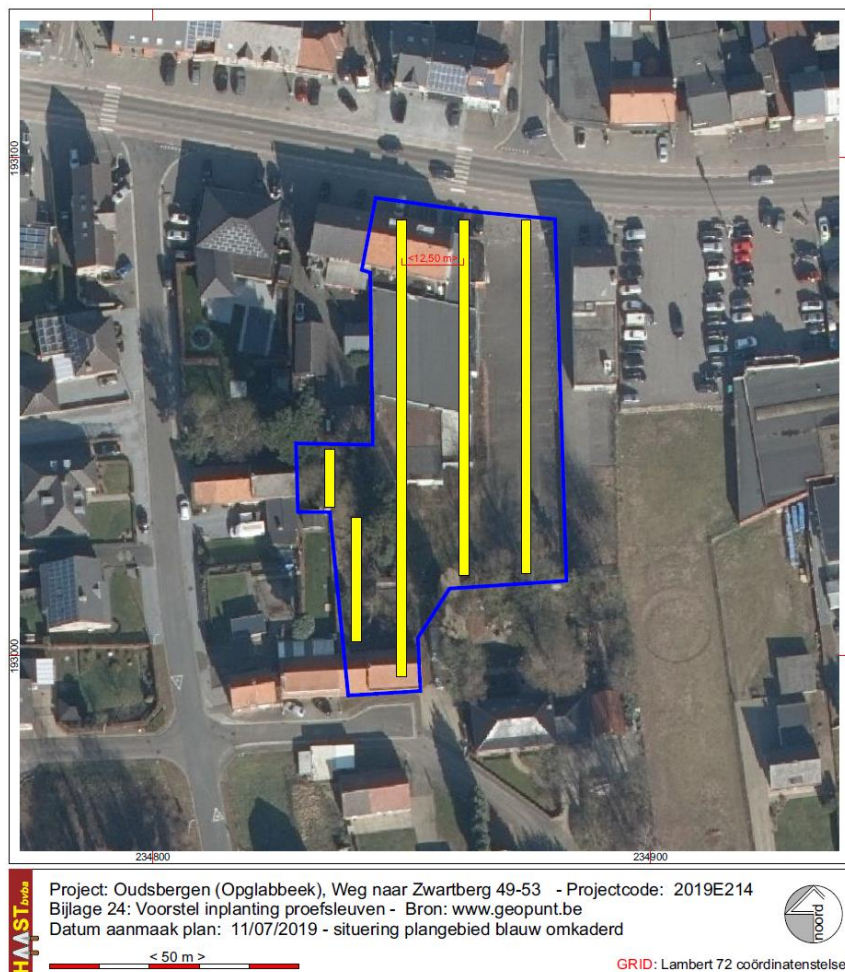
Aangezien het principe van het voorgestelde proefsleuvenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van een of meerdere archeologische vindplaatsen in het plangebied.

Opmerking:

Het volledige vervolgtraject is afhankelijk van de resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een proefsleuvenonderzoek. Volgens de Code van de Goede Praktijk (8.4 en verder) kan een volgende stap in het vervolgtraject pas in detail worden uitgeschreven nadat de resultaten van een voorgaande stap in het vooronderzoek beschikbaar en bekrachtigd zijn (akte van genomen).

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van goede Praktijk:

Er wordt niet verwacht dat afwijkingen van de Code van Goede Praktijk zich zullen/kunnen voordoen.

Fig. 5: voorstel inplanting proefsleuven.

5. Lijst met afbeeldingen

Fig. 1: Bounding Box

Fig. 2: Situering van het onderzoeksgebied op het kadasterplan, situatie 06/07/2019 (cadgis viewer grand public)

Fig. 3: georefereneerd inplantingsplan zoals aangereikt

Fig. 4: Verstoorde zones

Fig. 5: voorstel inplanting proefsleuven.

6. Bibliografie

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Geraadpleegd via: <https://www.onroenderfgoed.be/actueel/nieuws/onderzoeksrapport-archeologisch-vooronderzoek-proefsleuven-strategie/>